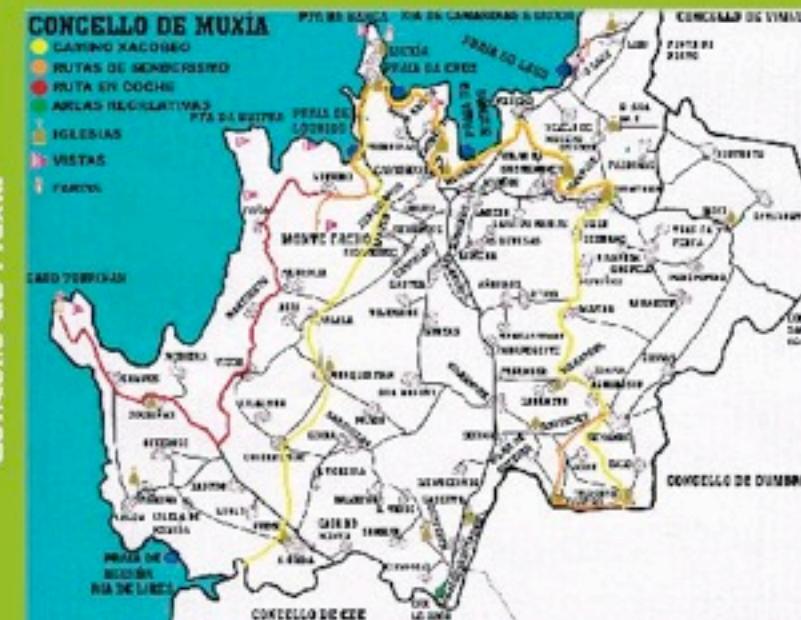

Ruta a pé: Muxía - Os Muños

MUXIÁ

Descubre

Financiado por:

Ruta a pé: Muxía - Os Muños

DATOS BÁSICOS

Lonxitud: 9 quilómetros
Duración: 3 horas
Día: vila de Baixo
Cartografía: Mapa Topográfico 1:25.000 do I.G.N.
Folhas: Muxía 67-II, Tuiñfár 67-IV e Camariñas 68-I

DESCRIPCIÓN DA RUTA

Iniciamos esta ruta na vila de Muxía, encamiñándonos cara ao miradouro da Cruz. Desde aquí caminaremos a neiraría que borda a praia e nos conduce á saída da vila. Una vez cruzado o regato do Erteito atravesamos a estrada comarcal de Muxía-Berdoias e continuamos pola pista que sai á dereita cara a Figueiras de Abaixo. A dereita desta pista vemos as terras que configuraban o Vilar, unha extensa propiedade agrícola que pertenceu en tempos ás familias do avogado muxián Eliseo Leis.

O pequeno núcleo de Figueiras de Abaixo está formado por tres ou catro casas de ladrillo, nas que algúns mantéñen a súa forma traxicional, cos seus arcos e alpendres.

Figueiras de Abaixo

A ruta continúa pola pista que atravesa este pequeno núcleo. Ao chegar a un cruzamento, deixamos á esquerda o camiño que

leva a Figueiras de Arriba e collemos a dereita. Esta pista foi feita seguindo o antigo camiño que cende de Oruxo se círixia a Muxía, nos seus laterais ainda se conservan os valos ou terraplén que formaban a antiga conxoga.

Chegamos a Oruxo, unha das numerosas aldeas que forman a extensa parroquia de Moraime. A esquerda, a casa que hoxe vemos convertida en vivenda con unhas bufardas, era a artiga escola na que foi mestre tantos anos Luís Romaní, que fixo que este espaldín de mabe valenciano se estendera por Muxía. A dereita vemos un curioso **horreo** construído por dous corpos formando un éngulo recto, quizais o único en Galicia que conserve esta forma.

Horreo en angulo de Oruxo

Seguimos á esquerda coa estrada, que tras atravesar un monte arborizado, levaráns ás Casas Novas de Moraime, aldea na que podemos contemplar algúns edificios tradicionais de interese, sobre todo algúns fermosos horreos, tipo listerrán, caracterizados por teren os péns troncocónicos e capas convexas. Os paramentos laterais están formados por bloques rectangulares de granito, coa abertura dos pasamentos en cada unha das ringleiras. Diante dunha das casas vemos unhas camelias nun robusto tronco que amosa os moitos anos que levan plantadas no lugar. Pasada a fonte e un levado de pedra chegámos a Moraime, lugar con maior riqueza histórica e arquitectónica de todo o concello muxián.

No soar onde se asenta a actual igrexa e nos seus arredores, atopáronse vestixios da época romana. Nas escavacións realizadas por Manuel Chamoso Lamas no ano 1977, na leira situada ao sur do actual templo, descubrironse utensilios e estruturas que corresponden a diferentes épocas históricas. Os más antigos son da época romana: restos de construcción dunha posiblemente vil a dividida en diversos obxectos de adorno e ourivería. Da época visigoda apareceron un broche de cinto en bronce, datado cara ao século VII, e unha pequena cruz de bronce.

Do antigo mosteiro beneditino que se fundou neste lugar, conservámoss poucos datos, pero as súas orixes podían remontarse ao século X. A primeira documentación sobre o mesmo data do ano 1095.

Casas Novas de Moraime

nobre galega, vinculado a esta familia dos Traba, Argilo Peláez, neste mesmo ano de 1095, doce anos abade Hodorio e ao mosteiro de Moraime, o cenobio que el e o seu nome fundaron en Bremaite, baixo a advocación de san Xán de Bautista.

Moraime sufriu os ataques da infantería, primeiro dos normandos en 1105, e dez anos despois, dos musulmáns. A igrexa de Moraime foi unha das destruídas polos almorrábides, segundo consta nun documento de Alfonso VII de 1119.

Este monarca reconoce o estado ruinoso do templo e amosa a intención de restauralo e achegalle todo o necesario para manter a comunidade monástica. A partir deste momento será cuando se levante a igrexa e o mosteiro.

A historia deste cenobio estivo vinculada á poderosa familia dos condes de Traba. Un dos seus membros, Pedro Freilaz, buscoun protección neste mosteiro para o infante que despois pasaría a ser rei co nome de Alfonso VIII, durante as lutas entre os seus pais: Alfonso O Ballalador e doña Urraca.

Así decadendo comeza a partir do século XIII, cando a familia dos Traba vai perdendo poder e os monarcas centran as súas illadas na reconquistha e no sur de España.

Estas circunstancias foron aproveitadas pola pequena nobreza rural galega para apropiarse das terras dos mosteiros e gravar contributos aos seus súbditos. As medidas tomadas desde a corte contra estes usurpadores non foron efectivas. Moraime, a igual que outros mosteiros, viuse así despois das súas propiedades, servos e poder.

A comezos do século XVI é incorporado a San Martiño Pinario de Santiago. A principios do século seguinte, xa non tiña monxes e o edificio estívose arruinando, segundo nos relata o carcelal Del Hoyo.

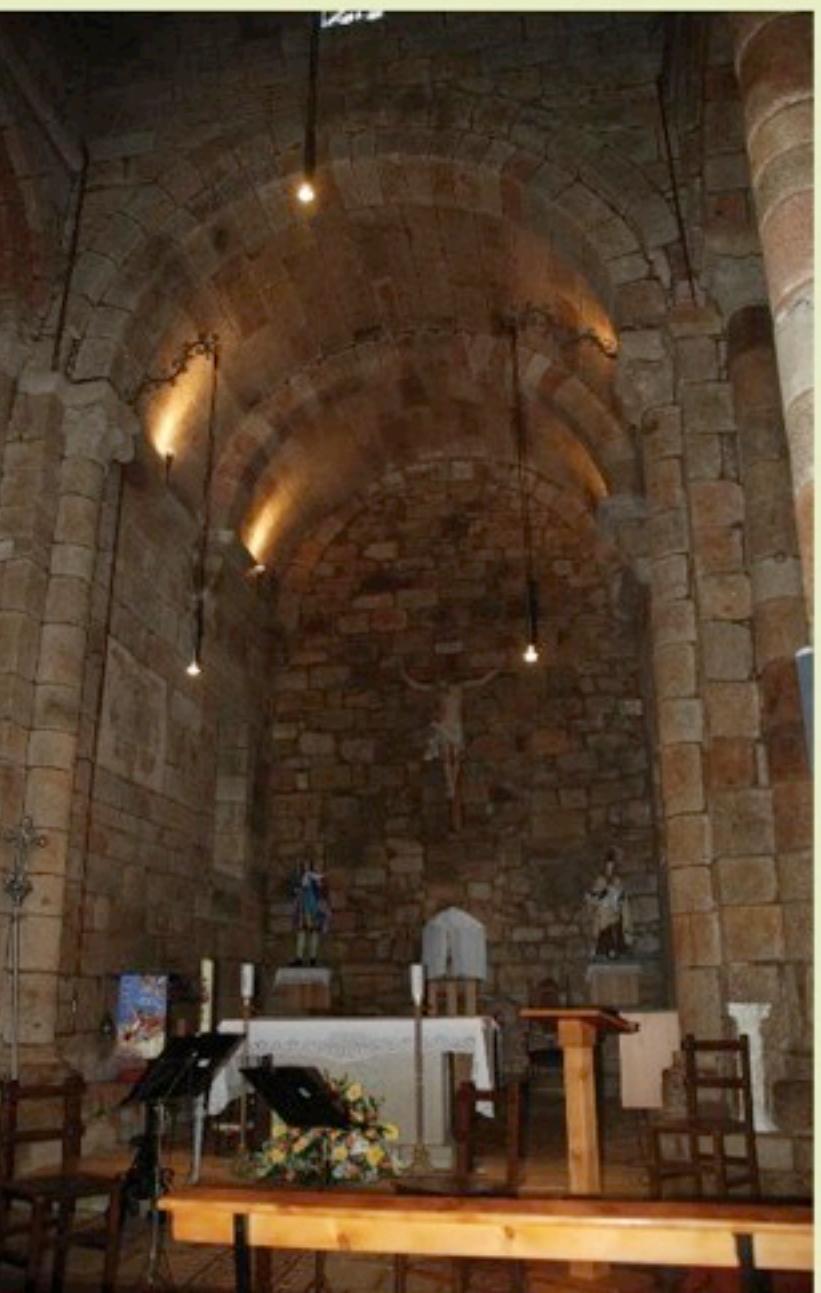
Rectoral de Moraime

Igrexa de San Xulián de Moraime

A antiga casa do priorado, actual **rectoral**, foi construída en tempos de don Rosendo Pazos, abade de San Martiño Pinario (1749-1753). Actualmente estás a rehabilitar para cecila a acomodación rural. Tanto esta casa como a igrexa foron decarzadas en 1972 Conxunto Histórico-Artístico.

A actual igrexa é o único vestixio que temos daquel antigo mosteiro. Trátase dun edificio románico de planta basilical formada por tres naves e tres ábsidas. Destas, as laterais teñen forma semicircular, e a central, rectangular pola reforma que sufriu na primeira metade do século XVIII.

Interior da Igrexa

Tanto o arco triunfal como os de entrada ás ábsidas laterais son de medio punto e dobrados.

As tres naves divídense en cinco tramos a través de pilares de sección cuadrangular con semicolumnas aximadas en cada un dos seus lados. Sobre as semicolumnas apóntanse os arcos formeiros de sección semicircular e dobrados, e os arcos faións que amargan a maior altura cos anteriores. Os da nave central son de medio punto e os nas naves laterais apuntados. Existe una gran riqueza na variedade ornamental dos capiteis, pero todos eles baseados

en motivos vexetais.

Os muros laterais están divididos por sencillamente columnas nas que descansan os arcos faixóns. Unha impulsa que recorre os muros en sentido horizontal divide a estes en dúas partes. Na inferior, no muro norte podemos apreciar os restos de **pinturas** do século XVI, nas que se representan escenas sobre os sete pecados capitais e a morte. A pesar de seren restauradas na época na que se realizaron as escavacións (1972), están moi deterioradas.

Se observamos o exterior da igrexa apredemos o proundado desnivel que hai entre a fachada principal e a cabecera. Por iso, para acceder ao interior do templo, temos que descer unha baixa número de escaleras.

Na cabecera ca igrexa sobresaen as tres ábsidas. A central de maior altura e forma rectangular, e as laterais conservan a súa forma sem circular románica.

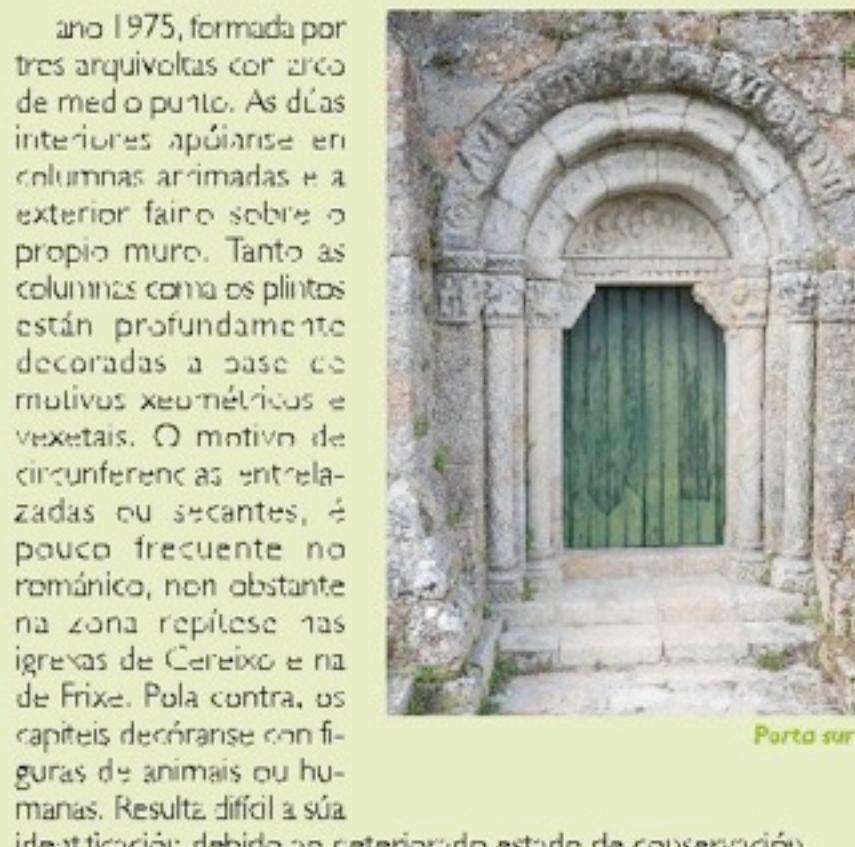
Os canzorros de tocas elas están decorados con motivos xeométricos ou vexetais.

No muro norte sobresaen os contrafortes unidos por medio de arcos de medio punto, de influencia compostelá. A enfiada de canzorros que treman do beirado do tellado teñen todos a forma de perfil de proa. Acegada a este muro atópase a sancristía, construída posteriormente. Accédese a ela a través dunha porta románica moi modificada.

Contrafortes unidos por arcos do muro norte

No muro sur destaca os contrafortes de tamaño e altura desiguais, e a «splendida» porta románica «descubierta» cara ao

Porta sur

ano 1975, formada por tres arquivoltas con arco de medio punto. As dúas interiores apóianse en columnas arriadas e a exterior faire sobre o propio muro. Tanto as columnas como os plintos están profundamente decoradas a base de motivos xeométricos e vexetais. O motivo de circunferencias entrelazadas ou secantes, é pouco frecuente no románico, non obstante na zona repítese nas igrexas de Cereixo e na de Frix. Pola contra, os capiteis decíranse con figuras de animais ou humanas. Resulta difícil a súa identificación debido ao deteriorado estado de conservación.

No tímpano aparece unha representación da **Última Ceia**, na que vemos a Xesucristo no centro, en actitude de bendición, acompañado de sete apóstolos. Deles podemos identificar a san Pedro, polas chaves e a san Xoán, a figura de menor tamaño. Na parte interior deste mesmo tímpano aparece esculpido un **Agnus Dei**.

Última Ceia

A fachada, protexida por un pórtico de construción más tardía, está composta por tres arquivoltas de medio punto que repousan sobre columnas arriadas. Todo o conxunto está densamente decorado. En cada columna aparecen representados dous personaxes, a xeito de estatua-columna de influencia compostelá. Trátase de personaxes do Antigo e Novo Testamento difíceis de identificar. Os capiteis decíranse con motivos vexetais, como os do interior do templo.

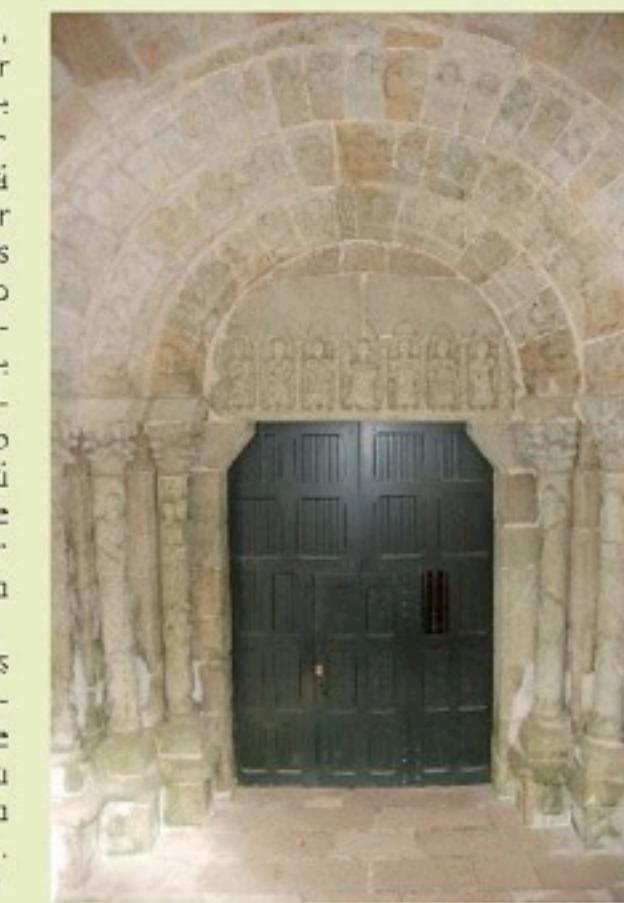
No tímpano aparecen representados sete persoas enmarcados en arcos de medio punto. O central leva un báculo na man esquerda, e coa dereita, bendice coa dous dedos.

Na decoración desta porta oeste tamén se pode apreciar a influencia do románico compostelá, quis lembranous unha interpretación sencilla do Pórtico da Gloria.

O tímpano está enmarcado por tres arquivoltas de medio punto. Cara doña está decorada cunha sencilla figura.

A torre campanario do lado sur é obra de Melchor Ocampo e data de 1896, constituindo un claro anacronismo estilístico, xa que segue o canon dos campanarios barrocos.

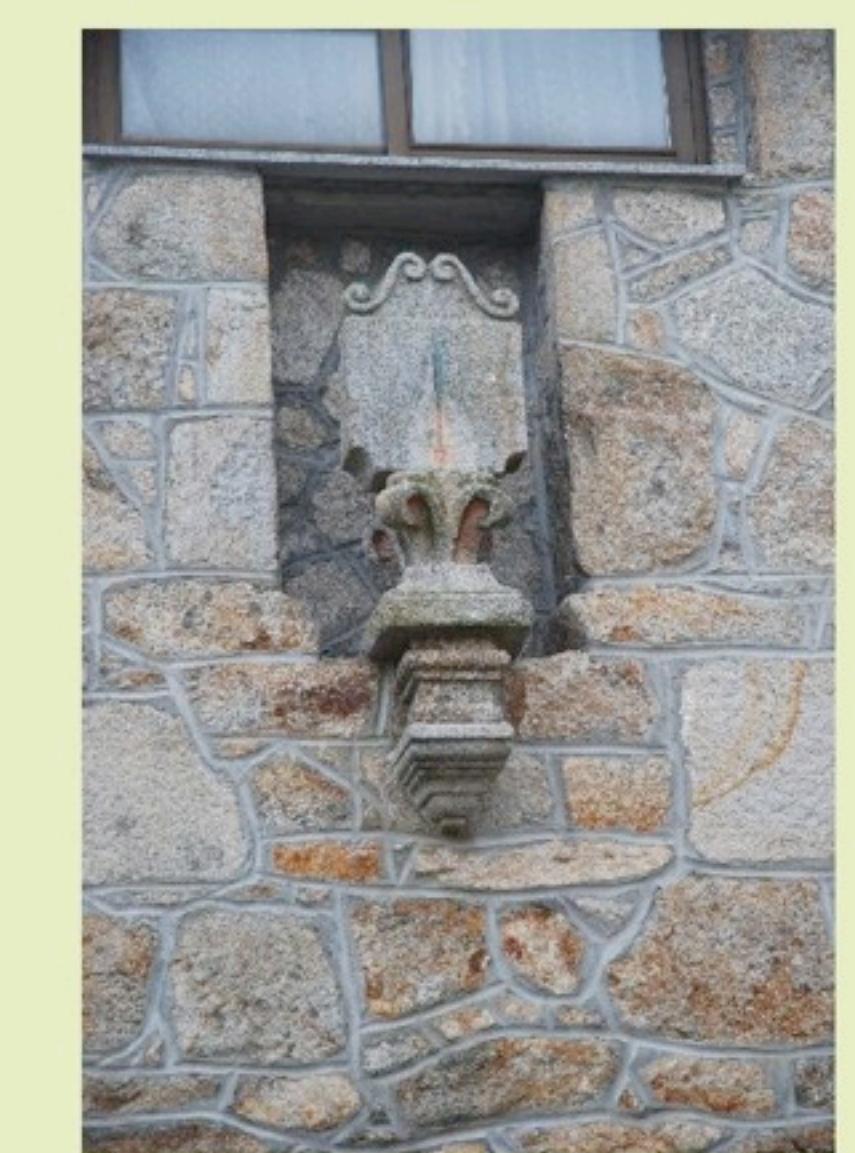
No campo de procesións de Moraime collemos o antigo camiño que baixa cara aos Muíños. Atravesamos a estrada de Berdoias-Muxía e seguimos por este camiño ata a estrada que baixa á praia de Area Maior. Continuamos á dereita ata encontrarmos

Fachada accidental

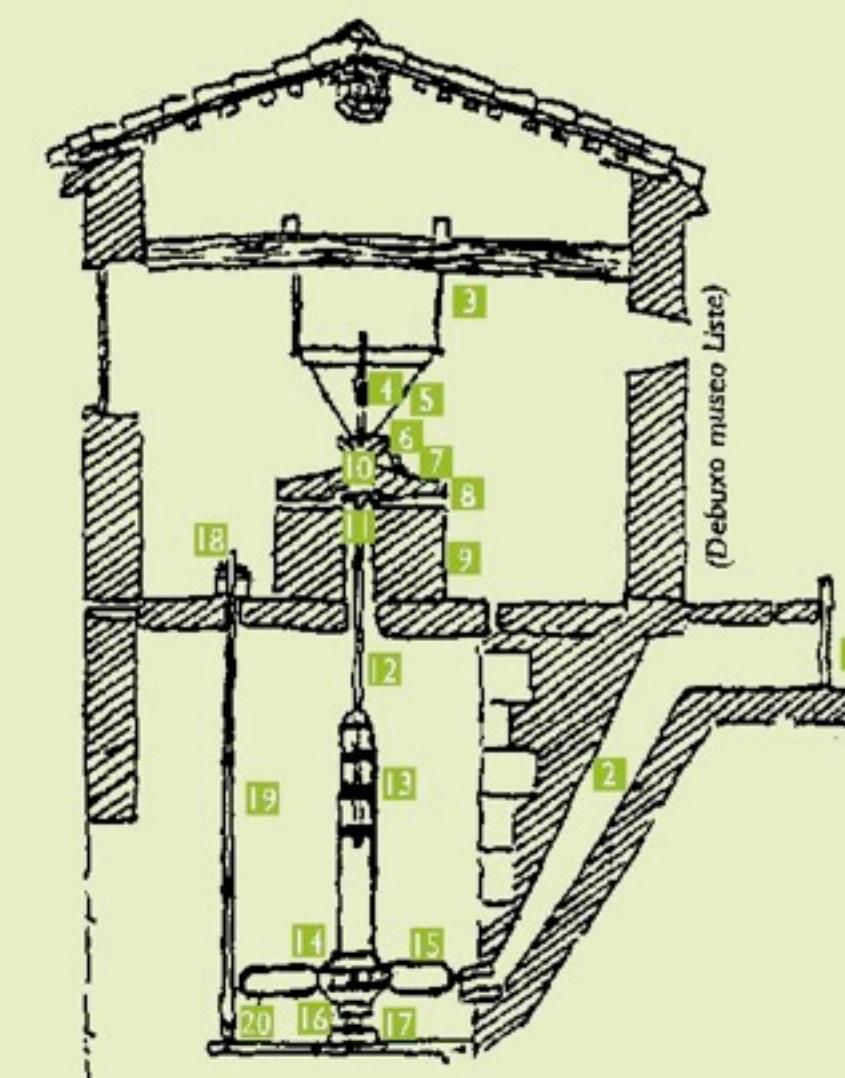
de novo coa estrada xeral. Agora collemos ola beirarrúa esquerda e metémosen por unha desviación a esquerda que leva á **ponte vella**, por ela cruzaba o antigo camiño real que cesca Vilaseca pasaba por Suxo, Quintáns, San Martíño, os Muíños, Moraime, ata chegar a Muxía. A carón do río vemos as casas más antigas do núcleo dos Muíños, denominado así pola abundancia deste tipo de construcións que se levantaron no curso do río Negro. Araña do trazado de estrada de Berdoias-Muxía a comezos do século XX, as novas construcións fixéronse ao longo desta vía.

Cruzada a parte, collemos á esquerda polo camiño que vai paralelo ao curso do río. Na fachada dunha vivenda que hai á esquerda, vemos un «reloxo de sol ben labrado en cantería». O camiño desciende en pronunciada pendente cara ao río.

Reloxo de sol

Neste descenso que fai aquí a súa curva, podemos apreciar unha fervenza e pequenas cachoeiras seguidas. É o lugar onde se concentra o maior número de muíños, actualmente en ruínas, pero anos atrás en plena actividade, nos que se moía o cereal que se recollía na redonda.

PARTES DO MUÍNO

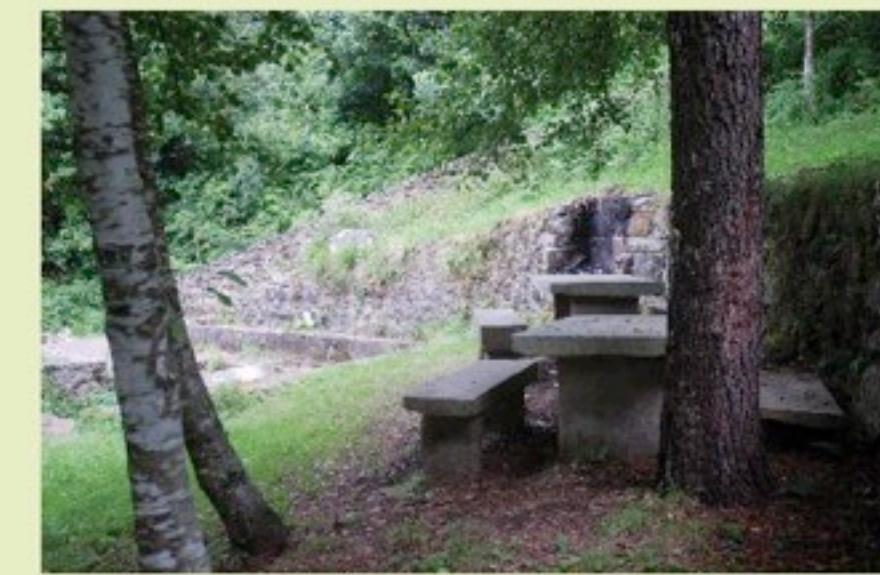
1. portas	8. goteira	15. presa
2. portas	9. río	16. río
3. trabe	10. u. e	17. pila
4. espida	11. segundella	18. engrediuo
5. muégas	12. bac	19. cedea
6. corzás	13. tora	20. mesa
7. tamadeira	14. rueda	

Nos arredores do pasado século tamén se construíu unha **minicentral hidroeléctrica**, iniciativa levada a cabo polo médico Cándido Insua, que abastecía de corrente eléctrica as parroquias de Moraime e Muxía.

Río Negro e antiga central hidroeléctrica

Desde a **fonte da Tella** ollando para a outra banda do río, vemos parte da construcción e o tubo de baixada da auga. Neste lugar temos unha pequena área recreativa con mesas e bancos de pedra. A partir de Aquí o camiño segue o curso do río polo

Desde a praia de Area Maior collemos a pista cara aos Muíños ata cerca das primeiras casas, aínda virámonos á dereita e tomamos a Área Recreativa Fonte da Tella

novo sendeiro recentemente, porcelado de asentamentos (*Alnus glutinosa*), salgueiros (*Salix s. viæafolia*), loureiros (*Laurus nobilis*), freixos (*Fraxinus angustifolia*) e carballeas (*Quercus robur*), que constitúen un variado bosque ribeirán que acompaña ata a desembocadura, alternando con muíños, algúns deles recentemente restaurados. O conxunto constitúe unha paraxe de gran encanto que nos invita a caminar con tranquilidade, como agasallo final, temos ao fondo unha fermosa panorámica sobre a Vixia do Monte e o faro Vián. E á medida que nos achegamos á praia, vemos ao lonxe a vila de Camariñas.

Loureiro en flor a beira do río

Praia de Area Maior

Capela de San Roque de Charente

a que sobre a **Charente**, aldea situada sobre un outeiro, desde donde podemos gozar de excelentes vistas sobre Muxía, o caño Vián e toda a ría. Topónimo que procede do nome dun posesor (antigo propietario dunha villa ou explotación agraria) denominado Florentius. A súa arquitectura tradicional conservase bastante ben e que nos permite contemplar algunas casas de pedra no seu estado orixinal. Na parte máis elevada atópase a **capela de san Roque**, xa citada polo cardenal Jerónimo del Hoyo a comezos do século XVII, daquela en fase de construción a iniciativa dun prior de Moraime. Nela antigamente practicábase o rito de cambio de toalla, consistente en cambiar unha toalla para lugar que se deseaba

que virara o vento e deste xeito os mariñeiros puideran chegar coa súa embarcación ao porto. Na campa que hai arredor da capela celebrase unha tradicional **romaría** o sábado seguinte ao 16 de agosto. Festa que nestes últimos anos está sendo moi concurrida sobre todo pola veciñanza das parroquias de Moraime e Muxía.

Da fonte de Charente encanouse a primeira traída de auga que tivo a vila de Muxía e que abastecea as fuentes que había na praza da Constitución e na praza do Caño da Vila.

Desde Charente baixamos polo camiño raciocinado cara a Muxía. Á dereita deixámonos o monte Corpiño de Charente que remata nunha punta que se introduce na ría, fronte á caldeira o baixo da Güeira, formado por unha gran lava, perigoso para a navegación.

O camiño de baixada cara a Muxía, tráenos á punta de Espíñeiro, tamén coñecida como punta do Generoso, debido ao náutico que se produciu neste lugar a noite do 26 de outubro de 1987, do pesquero de Marín desa mesma nome, que quería entrar no porto muxián, pero que embarrancou contra esta punta. Os doce mariñeiros foron rescatados á manha seguinte polo helicóptero do SAR.

Muxía desde a praia de Espíñeiro

Desde este camiño que bordea o mar e nos ofrece espléndidas vistas sobre Muxía, chegámonos á **praia do Espíñeiro**, a máis gañadoura das que había arredor do núcleo urbano muxián, por iso era coñecida tamén como a praia dos curas, por ser aquí onde se baixaban os relixiosos an estaban más arredondados da xerxa.

Segundo o itinerario entaboadaco bordeámos a praia da Cruz e chegámos á Muxía, lugar de inicio desta ruta a pé.